

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

شناسایی ضرورت‌ها، فرصت‌ها و موانع فراروی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

سیدعلی نکویی نائینی^۱

سیداسکندر صیدایی^۲

چکیده

تدوین و به‌کارگیری یک الگوی بومی برای حصول پیشرفت و توسعه، مدتی است به گفتمان غالب در عرصه کلان کشور تبدیل شده است. از طرفی نهادهای تولید دانش همگام و همراه با دیگر بخش‌ها و سازمان‌های سیاست-گذار به توصیف و تبیین شرایط و ضوابط محقق شدن این امر مهم پرداخته‌اند. مطالعه حاضر با هدف شناسایی ضرورت‌ها، فرصت‌ها و چالش‌های فراروی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت می‌باشد. روش تحقیق مورد استفاده تحلیل محتوا بوده و از آن جایی که قسمت اعظم این تحقیق مربوط به بررسی مدارک، اسناد، پژوهش‌های معتبر و مطالعات صورت گرفته در خصوص موضوع مورد بحث است، تحقیق به شیوه مطالعه اسنادی با رویکردی آینده-پژوهانه انجام گرفته است. برای این منظور پس از شناسایی منابع مستند و معتبر، اقدام به بررسی آن شده، فیش‌برداری صورت گرفته و از طریق تحلیل محتوایی مطالب، تجزیه و تحلیل، طبقه‌بندی و نتایج استخراج شده است. آن چه در این نوشتار مهم به نظر می‌رسد این است که تدوین الگوی مناسب و مفید نیازمند رعایت عواملی است که بدون توجه به آن‌ها، فرایند تدوین الگو به نتایجی نخواهد رسید. بر این اساس در این نوشتار سعی شده است در ابتدا به تبیین مفهوم‌شناسی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که منطبق بر مفاهیم و معیارهای اصیل اعتقادی و بومی است پرداخته شود. سپس به بررسی ضرورت‌ها، فرصت‌ها و چالش‌های فراروی آن پرداخته شود. در نتایج حاصل از این تحقیق چهار عامل به عنوان ضرورت، هشت عامل به عنوان فرصت و یازده عامل به عنوان موانع شناسایی گردید که گام‌های تحول‌بایستی بر مبنای تبدیل چالش‌ها به فرصت و ایجاد ساختارهای لازم جهت ایفای ضرورت‌ها صورت پذیرد.

واژه‌های کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، الگوی بومی، معیارهای اعتقادی و بومی، گفتمان غالب.

۱- مقدمه

۱. دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی دانشگاه اصفهان و مدرس دانشگاه: sayedalinek@gmail.com

۲. عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

توسعه، پدیده ای پیچیده است و صرفاً شامل مجموعه تحولات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نیست بلکه نحوه ترکیب و درهم تنیدگی اینها مهمتر است. به همین خاطر است که گفته می شود یک پروسه کیفی است که در جامعه ایجاد می گردد. می توان از زاویه دیگر به توسعه نظر انداخت و آن را چندبعدی انگاشت، ابعادی که هر یک به بخشی از نیازها پاسخ می دهند. در یک نگاه اجمالی می توان حداقل توسعه را در دو بعد خلاصه کرد. بعد اول شامل امور مادی، زیربنایی و تکنیکی است، که به تعبیر دیگر می توان آن را بخش سخت افزاری توسعه به حساب آورد. این بعد شامل امور عینی و هرگونه امکاناتی است که به نیازهای مادی و اساسی انسان پاسخ می دهند، اما در بعد دوم، نظرها به سوی اموری است که دیگر مادی نیست، بلکه غیرمادی، ذهنی و تفسیری هستند. این گونه امور را می توان به بعد نرم افزاری توسعه منسوب نمود، بعدی که پاسخگوی بخشی دیگر از نیازهای آدمی است که آن نیازها مادی نیستند. با توجه به این ابعاد، دیگر نباید توسعه را امری صرفاً مادی انگاشت و بنابراین نمی توان با ایجاد توسعه اقتصادی و تکنیکی و زیربنایی، به توسعه در این مفهوم دست یافت، زیرا توسعه با کالاهای مادی آغاز نمی شود. بلکه با آدمیان و تربیت آنها، با سازمان و با انضباط آغاز می شود و تربیت، انضباط و سازماندهی منطقی مفاهیمی مادی نیستند، بلکه اموری ذهنی، فرهنگی و معنوی می باشند. ارتباط معنی دار و پیوسته بین نوع نگاه انسان به جهان (جهان بینی)، نظریه های توسعه، برنامه های اجرایی و اثرگذاری بر رفتار و عملکرد مردم وجود دارد برنامه های اجرایی که پشتوانه نظری داشته باشند و نظریه هایی که از بنیان های فلسفی، اجتماعی، اقتصادی مرتبط و متعالی تبعیت کنند، اثرگذاری واقعی بر فرایند توسعه خواهند داشت. در چند دهه اخیر شاهد تحولات و دگرگونی های پر شتاب، اثر گذار و بنیادین در حوزه زیست انسانی بوده و هستیم. نوسازی، که برآمده و بر ساخته تحولات نامبرده می باشد تقریباً تمام شئونات زندگی بشر را پوشش و تحت تاثیر قرار داده است (قاسمی، ۱۳۸۷: ۱۶۴).

۲- بیان مسئله

ما شاهد یک چرخش گفتمانی در استراتژی ها و راهبردهای توسعه و پیشرفت در کشور هستیم. محدودیت ها و چالش های نوسازی که با تهدیدهای فرهنگی و آسیب های زیست بومی همراه بوده، باعث تردید در ادامه این رویکردها شده است. مسئله اساسی در گسستن از مدل غربی و به کارگیری دانش بومی در تدوین الگویی متناسب با ارزش های اجتماعی و فرهنگی جامعه، در چگونگی مواجهه با پدیده ها، بازشناسی واقعیت ها و کیفیت مناسبات تثبیت شده ی فرهنگی و سیاسی بروز می یابد. عوامل کلیدی در محقق شدن بومی گرایی و درون

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

ذاتی کردن مولفه های آن، مواجهه رویارویی بی واسطه و واقع گرایانه به دور از چشمداشت و باورهای ایدئولوژیک با واقعیت های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است (محمدی، ۱۳۹۳: ۵۷۱).
جهش قابل توجه جمهوری اسلامی ایران در عرصه های علمی و فناوری طی سال های اخیر معادلات رایج در توسعه را با چالش مواجه ساخته است. کشوری مستقل و عزتمند که دارای یک ایدئولوژی مشروعیت بخش جدا از ایدئولوژی لیبرال - دموکراسی حاکم بر غرب می باشد، مسیرهای توسعه، پیشرفت و تولید علم را به دور از وابستگی به تولیدات غرب، فرهنگ و ارزش های غربی طی نموده است. پیشرفت کشور بر اساس الگوی اسلامی - ایرانی یک مسأله حیاتی است. اما به هر حال ماهیت مستقل و متفاوت نظام جمهوری اسلامی ایران از هر آنچه مبنای پیشرفت و توسعه در غرب تلقی می گردد، باعث شده فشارها و تهدیدات بین المللی و منطقه ای متعددی در قالب چالش هایی برای جمهوری اسلامی ایجاد گردد و صد البته تحولات موجود جهانی و منطقه ای فرصت های قابل توجهی فراروی نظام جمهوری اسلامی قرار خواهد داد. در این تحقیق ضرورت ها، فرصت ها و چالش های فراروی الگوی اسلامی ایرانی چالش ها و فرصت های داخلی، چالش ها با رویکردی آینده پژوهانه شناسایی می گردد.

۳- مروری بر ادبیات و پیشینه موضوع

معنای الگو همان نقشه ی جامع است. الگو از نظر لغوی سرمشق، مقتدا و اسوه معنا شده و در اصطلاح عبارت است از بیان یک یا چند واقعیت به هم مرتبط توسط نمادهای مختلف نوشتاری، ترسیمی یا فیزیکی (خوش چهره و حبیبی، ۱۳۹۰: ۲۴۰).

مفهوم پیشرفت عنصر محوری فلسفه ی تاریخ مدرن است که بر اساس آن، نگرش مدرن با نفی الگوی ایستای دیدگاه سنتی در باب تاریخ، معتقد است که انسان عامل و سازنده ی جهان است و از طریق افزایش دانش خود، موفق به کنترل جهان زندگی و طبیعت اطراف می شود و آن را در جهت اهداف خود شکل دهد و از این طریق، از یک وضعیت نابالغ و ناآگاهی، به سوی وضعیت بلوغ و آگاهی «پیشرفت» سیر کند. لذا مفهوم پیشرفت به معنای گذر انسان و جامعه ی او از یک وضعیت زیستی به مرحله ای دیگر است که به لحاظ استانداردهای خاص «پیشرفته تر» از مرحله ی قبلی است (رستمی، ۱۳۹۳: ۲).

سهولت و سرعت در اجرای توسعه در مدل غربی، مرهون چند اصل زیر بنایی بوده است؛ فردگرایی، دنیا محوری و سکولاریزم. یکسانی که میان دو مفهوم فرد و شهروند پدید آمد برنامه ریزی اجتماعی را بسیار آسان کرد. دولت

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

ها به عنوان مجریان مقتدر عرصه ی اجتماعی (به خصوص در اشکال دولت های رفاه و دولت های سوسیالیستی) هر انسان را قبل از هر وابستگی دیگری، متعلق به خود دانسته، او را در مرکز برنامه ریزی های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی خود قرار دادند. ارائه هرگونه برنامه از سوی دولت ها برای فرد و پاسخگویی شهروندان در راستای اجرای برنامه ها، بدون در نظر گرفتن انواع وابستگی های خانوادگی فرد، کار سختی به نظر نمی رسد. سکولاریزم نیز دومین سکوی پرش برای توسعه ی غربی بود. سکولاریزم یا دین زدایی از برنامه های اجتماعی، متضمن نادیده گرفتن انگاره آخرت، مسئولیت های معنوی افراد و دولت و تمام ضابطه های مربوط به ادیان در زندگی اجتماعی است. نگاه فیزیکی به دنیا و انسان، به تهی شدن علوم و برنامه ریزی های اجتماعی از معنویت گرایی و آخرت اندیشی انجامیده است. این رویکرد، نظم ارگانیکی که غایتی متعال برای انسان و جهان معرفی می کند را نادیده گرفته و مدعی است که انسان به جهان بی نظم انطباط می بخشد، بدون آن که خود بخشی از یک نظام پیچیده، قسمتی از یک تقدیر و دارای هویتی سرشار از معنی باشد. برنامه ریزی برای دنیایی چنین غیر پاسخگو چندان سخت نیست (حصیر چی و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۴).

با این وصف می توان پیش بینی کرد الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی تئوری پیچیده تری را ارائه می کند، زیرا الگویی مقید از توسعه را دنبال می نماید. قید اسلامی بودن، بطور اجمالی چند شاخص اصلی را در توسعه ایجاد می کند و قید ایرانی بودن از توتالیتته مدل غربی کاسته و به بومی شدن الگوی پیشرفت می انجامد. الگویی که واقعیت های جامعه ایرانی و کشور ایران را در نظر داشته و شاخص های مربوط به یک کشور جوان، مذهبی، با آداب و رسوم شرقی، مختصات جغرافیایی و جمعیتی خاص، منابع غنی و البته ضعف ها و کاستی های خاص خود را داراست (علاسوند، ۱۳۹۰: ۱۹۶-۱۹۵).

از دیدگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی ورود به دهه ی چهارم انقلاب اسلامی هر چند از سویی نگرانی های تثبیت این شجره ی طیبه را در قلب دوستداران آن آرام کرده است، اما افقی بزرگتر و خطیرتر را در مقابل آنان گشوده است. حضرت آیت... خامنه ای با نگاهی دور و بلند به این افق، «عدالت و پیشرفت توأمان» را مبنای حرکت دهه ی چهارم انقلاب اسلامی قرار داده اند. ایشان بارها در سخنرانی ها و گردهمایی های متعدد بر ضرورت اهتمام مسؤولین نظام برای تدوین «الگوی پیشرفت اسلامی» تأکید نموده و در طرح مسأله الگوی پیشرفت اسلامی نکات مهمی را یادآوری کرده اند.

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

رهبر معظم انقلاب اسلامی با تأکید بر اینکه در افق‌های آینده بر ضرورت ارائه الگویی اسلامی - ایرانی برای به پیش بردن آرمان‌ها و اهداف انقلاب اسلامی توجه دارند، در تبیین شاخص‌های جامعه‌ی توسعه‌یافته می‌فرمایند: - فراصنعتی شدن؛ خودکفایی در نیازهای اساسی؛ افزایش بهره‌وری؛ ارتقای سطح سواد؛ ارتقای خدمات‌رسانی به شهروندان؛ افزایش امید به زندگی؛ رشد ارتباطات؛ مبتنی شدن روند تحول بر عناصر اصلی هویت ملی و آرمان‌های اساسی (خامنه‌ای، ۱۳۸۸).

۳-۱- ضرورت‌ها

۳-۱-۱- خانواده‌گرایی:

در اولین گام، این الگو باید شعارهای اصلی خود را تعیین کند. این شعارها ضمن آن که واقعیت‌های جامعه را در نظر دارند، اصول حاکم بر این الگو را نشان می‌دهند. امروزه از واژه پارادایم به عنوان برآیند این شعارها استفاده می‌شود. اگر ما در پارادایم تمدن اسلامی به دنبال طراحی الگوی پیشرفت هستیم باید اصول بنیادی این پارادایم را شناسایی کنیم. به نظر می‌رسد یکی از مهم‌ترین اصول یا شعارهای این الگو «خانواده محور پیشرفت» است. به ده‌ها دلیل توجه به خانواده در طراحی مدل پیشرفت ضرورت دارد، از جمله اینکه (۱) خانواده اولین مدنیتی است که خداوند پدید آورد. بافت آن در نظریه دینی، طبیعی و مقدس است و طبیعی بودن و قداست مبنای سیاست‌گذاری‌ها، قانون‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های کاملاً متفاوت نسبت به الگوی غربی درباره خانواده است. (۲) می‌توان برنامه‌های خانواده محور را به جهان مذهبی ارائه کرد و به دنبال یک تمدن مذهبی بزرگ در دنیا بود. (۳) خانواده منبع تامین نیروی انسانی کارآمد برای پیشرفت اجتماعی است. (۴) بخش بزرگی از رسالت‌های یک دولت برای تحقق جامعه‌ی پویا، خلاق، متخلق و دیندار را می‌توان بر عهده‌ی خانواده نهاد، یعنی خانواده خود بازوی اجرایی دولت اسلامی است. (۵) تعلقات خانوادگی افراد را اخلاقی‌تر، صرفه‌جو‌تر و آرمانگراتر می‌کند و این یعنی یک ذخیره بزرگ برای دولت اسلامی. خانواده محور پیشرفت شعاری است که موازنه‌ی فرد برای دولت را به دولت برای افراد تبدیل می‌سازد. برنامه‌ریزی برای این مهم به طور طبیعی مشکل‌تر است، زیرا دولت در این برنامه پذیرفته که بخشی از زمان و وجود فرد را به نفع خانواده، در برنامه‌های خود نادیده بگیرد، در عوض با افزایش حضور کمی و کیفی فرد در خانواده، خود را به طور غیر مستقیم از منافع زیادی بهره‌مند سازد (مشکات، ۱۳۹۰: ۲۰۷).

۳-۱-۲- آخرت‌گرایی و معنویت‌گرایی

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

یکی از بزرگ ترین چالش های توسعه در مدل غربی با الگوی اسلامی، عدم توجه به مفاهیم معنوی و آخرت اندیشی است. توسعه غربی کمیت گراست و رسالتش اصلاح و بهبود وضعیت مادی انسان هاست، در حالی که مفاهیم معنوی که با معیارهای کمی قابل اندازه گیری نیستند، در الگوی اسلامی پیشرفت بسیار تعیین کننده هستند. لازم است اندیشمندان ایرانی همت خود را در این باره مبذول نمایند که عناصر معنوی موثر در پیشرفت را شناسایی کرده و در الگوی خود قرار دهند. عدالت در کنار جود و بخشش، امنیت روانی، روابط اجتماعی مبتنی بر دوستی، مدارا، همیاری، ایثار، کم توقعی در عین پرکاری، ارتقاء خداگرایی و رشد مذهب، افزایش کمی و کیفی عفت عمومی، معاد هراسی و الگوی اخلاقی غیر لذت گرا بخشی از این عناصر معنوی اند. علاوه بر فعالیت ایجابی برای تحقق مفاهیم معنوی در جامعه، در این الگو، باید به نقش سلبی و بازدارندگی آخرت گرایی هم توجه کرد. آخرت گرایی مانع تورم اقتصاد دنیازده است. اقتصاد دنیازده ربوی، مبتنی بر افزایش کور سود و سرمایه، غیر منعطف در مقابل هزینه سازی در امور متعالی و معنوی است. این اقتصاد از عقلانیتی که زندگی آدمی را به سه بخش معاش، معاد و تفریح سالم تقسیم می کند دفاع نمی کند، بلکه در سیکل دیوانه کننده ی معاش و لذت و قدرت در دوران است(عشایری و همکاران، ۱۳۸۸: ۴۵).

۳-۱-۳- توجه به عنصر مهم فرهنگ

الگوی توسعه غربی به فرهنگ بی توجه نبود، بلکه آن بخش از فرهنگ که برای توسعه ضروری است را وجهه همت قرار داده و با تلاشی فراگیر به اصلاح آن در راستای مدل توسعه ی مورد نظر اقدام کرد. برای مثال، پیشرفت اقتصادی بدون از میان بردن مفاسدی نظیر رشوه، دروغگویی، تقلب امکان پذیر نیست. به همین منظور جوامع توسعه یافته غربی بدون دخالت در عرصه خصوصی زندگی افراد، آن مقداری که به اقتصاد مربوط بود، به اصلاح اخلاق اجتماعی در محورهای فوق همت گماردند. در این راستا آن چه که با اصلاح ساختارهای مدیریتی و نظارتی و تامین نظام های تشویقی و تنبیهی لازم است، دولت ها به انجام رساندند و آن مقدار که مراکز فرهنگی باید متصدی آن می شدند بر عهده آن ها گذاشته شد. البته به دلیل جدا سازی دنیا از آخرت در نظام های سکولاریستی، غیر از این حیطة، دولت خود را ملزم به اصلاح خلیات مردم ندانسته و آن را داخل در عرصه خصوصی افراد و گستره ی انتخاب های آن ها می داند. برای همین به دولت غربی مربوط نیست که به شهروند به عنوان عنصر اقتصادی، در تعطیلات آخر هفته چه می کند و آیا می خواهد فرهنگی و اخلاقی بماند یا خیر.

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

با توجه به آن چه گذشت معلوم می شود که الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت باید به مقوله ی فرهنگ توجه ویژه مبذول دارد، چرا که الگوی غربی توسعه، وقتی در کشورهای اسلامی وارد می شود، بیش از هر چیز، فرهنگ را تحت تاثیر قرار می دهد. به عبارت دیگر این الگو در قالب برنامه های اقتصادی، فرهنگ مثبت خود را منتقل نمی کند، چرا که فرهنگ در یک فرایند پر کار، ساخته و به کمک ده ها رکن آموزشی- تربیتی درونی می شود، این در حالی است که همین الگو زمانی که منهای عناصر فرهنگی مفید، به کشوری وارد می شود، این در حالی است که همین الگو زمانی که منهای عناصر فرهنگی مفید، به کشوری وارد می شود به یک برنامه ریزی برای ماشین شبیه تر بوده و به راحتی اجرا شود (توکلی، ۱۳۸۱: ۲۱۵).

۳-۱-۴- مصلحت اجتماعی و الگوی توسعه غربی

توسعه غربی ماهیتی سکولاریستی دارد. به عبارت دیگر نه دین به عنوان یکی از اطراف دیده می شود و نه سایر نهاده ها به دین به عنوان یک عنصر تاثیر گذار در برنامه های خود توجه می کنند. پس از انقلاب که هنوز به طور طبیعی نظریه های اسلامی درباره ی توسعه بوجود نیامده بودند این فکر بسیط در میان نخبگان وجود داشت که ما چون دنیا را برای آخرت می دانیم، می توانیم به راحتی ماشین بزرگ توسعه غربی را در چهارچوب اسلام بپذیریم، اما کسی به این نیندیشید که چطور آن الگو که پهنه ی آن فقط ماشین ها و سخت افزار را در بر نمی گرفت بلکه شامل نظریه های کلان، تحلیل ها و راهبردهای فراگیر، سبکی خاص از زندگی و شیوه ای خاص از اخلاق بود در این چهارچوب قرار می گیرد. نکته ای که در این جا مورد غفلت قرار می گیرد آن است که دوستداران توسعه در مدل غربی زمانی که با مقاومت بخش هایی از جامعه در قبال الگوی دلخواه مواجه می شوند، شیوه ی خود را عوض می کنند (نکونام، ۱۳۹۰: ۲۰۰).

۳-۲- موانع:

۳-۲-۱- عدم کارایی منشورهای راهبردی بوروکراتیک کشور:

یکی از مهمترین موضوعاتی که در بعد داخلی از نظر فرهنگی مانعی عمده محسوب می گردد، بحث پایین بودن راندمان کاری در دستگاه های اداری و وزارتخانه های مختلف می باشد. با توجه به اینکه ما به دنبال تحقق یک الگوی بومی و اسلامی پیشرفت هستیم، و این می بایست جدا از ساختارهای مادی گرایانه حاکم بر پیشرفت در دنیای غرب باشد، توجه به افزایش میزان راندمان کیفی کار و فعالیت در همه ی دستگاهها امری ضروری به نظر می رسد. با توجه به روندهای کنونی سیستم بوروکراتیک کشور، به نظر می رسد که مدیریت آینده ی این سیستم

چهارمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

در داخل کشور و تعیین جهت آن به سوی جدیت و کار مستمر، در همه‌ی دستگاه‌ها، نقش مؤثری در کمک به طراحی و اجرای الگوی مذکور خواهد داشت (حسنی، ۱۳۷۷: ۲۴۹-۲۴۸).

۳-۲-۲- خروج نخبگان:

سرمایه‌ی انسانی ماهر از مهم‌ترین عوامل انکارناپذیر توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی هر جامعه است. با توجه به اینکه ما سند چشم‌انداز ۲۰ ساله‌ی کشور، برنامه‌ی ششم توسعه و الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت را پیش‌روی خود داریم، خروج نخبگان از کشور پیامدهای ناگواری خواهد داشت. یکی از محوری‌ترین توصیه‌های رهبر معظم انقلاب در خصوص الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، استفاده از نیروهای نخبه و توانمند داخلی است، و این امر با شناسایی افراد نخبه و با استعداد کشور، در زمینه‌های مختلف، و تخصیص بودجه‌های مناسب به فعالیت‌های آنان تحقق می‌یابد (رستمی، ۱۳۹۳: ۳).

۳-۲-۳- علوم انسانی غربی:

از شاخص‌های اساسی رشد و توسعه در هر کشوری پژوهش پیرامون علوم انسانی است. اگر چه وقوع انقلاب اسلامی در ایران باعث گردیده است که وضعیت علوم انسانی در کشور روند رو به رشدی داشته باشد، اما نمی‌توان از این واقعیت هم به سادگی گذشت که هم اکنون بخش قابل توجهی از سرفصل‌های علوم انسانی برگرفته از نظریه‌ها و اندیشه‌های دنیای غرب است. این آسیب می‌تواند در طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که اساس طرح آن بر استفاده از توانایی‌های بومی و ملی بوده است، در آینده و در صورت عدم اصلاح، به‌عنوان مانعی جدی در راه تحقق این الگو مطرح گردد (همان منبع: ۴).

۳-۲-۴- اقتصاد وابسته به نفت (اقتصاد تک‌محصولی):

اگر ما می‌خواهیم با ارائه‌ی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت حرف جدیدی در عرصه‌ی بین‌المللی و سیاست خارجی داشته باشیم نیازمند اقتصادی هستیم که در مواقع حساس و بحرانی کمترین میزان آسیب‌پذیری را داشته باشد. تداوم وابستگی به صادرات نفت به ضرر صنایع بومی و تولیدی داخل بوده، و به‌عنوان مانعی جدی بر سر راه تحقق این الگو مطرح خواهد شد. تنوع بخشی به صادرات، سرمایه‌گذاری بیشتر در صنایع داخلی، و افزایش سطح تولید را در پی خواهد داشت که این خود یکی از عوامل زمینه‌ساز تحقق الگوی موردنظر پیشرفت می‌باشد (رستمی، ۱۳۹۳: ۳).

۳-۲-۵- تورم و بحران اشتغال:

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

یکی از مهم‌ترین رویکردهای هر نظام اقتصادی، کنترل تورم و پایین نگه داشتن آن، به منظور تأمین رشد و توسعه‌ی اقتصادی پایدار است. اگر چه بخش عمده‌ای از تورم داخلی ناشی از اعمال تحریم‌های یک‌جانبه و ناعادلانه‌ی بین‌المللی، و اخیراً بحران جهانی اقتصاد است، اما بخش عمده‌ای از آن به نحوه‌ی هدایت جریان اقتصادی کشور و مدیریت اقتصادی آن بر می‌گردد که می‌بایست جهت‌گیری مناسب‌تری در راستای مقابله با افزایش تورم داشته باشد. در خصوص اشتغال هم ذکر این نکته ضروری است که امروز قشر تحصیل کرده آمار قابل توجهی از قشر بی‌کار جامعه را به خود اختصاص داده است. با عدم مدیریت تورم و اشتغال نیروی کار، الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت که یکی از لوازم تحقق آن همت و تلاش مضاعف، و بازتعریف مجموعه‌ای از فعالیت‌های بوروکراتیک اداری کشور یا تجدید نظر در آنها است، با مانع جدی روبه‌رو خواهد گشت (جعفری صمیمی، ۱۳۹۳: ۷۵۶).

۳-۲-۶- وجود موانع سرمایه‌گذاری در کشور:

یکی از موانع دیگر تحقق الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، با توجه به تحریم‌ها و فشارهای ناعادلانه‌ی بین‌المللی، سد نمودن راه سرمایه‌گذاری در صنایع داخلی کشور است. نظام سلطه و استکبار جهانی در دو حیطه‌ی سخت‌افزاری، یعنی فشارهای بین‌المللی و اعمال تحریم‌های شدید بر علیه کشورها و شرکت‌هایی که تمایل به سرمایه‌گذاری در ایران دارند، و بعد نرم‌افزاری، یعنی ایجاد ایران هراسی و امنیتی کردن روابط کشورها با جمهوری اسلامی ایران، باعث سنگ‌اندازی جدی بر سر راه سرمایه‌گذاری در کشور به وجود است. رفع این مشکل نیازمند یک دیپلماسی فعال اقتصادی و سیاسی از سوی کارگزاران ذیربط نظام است (همان منبع).

۳-۲-۷- جهانی سازی

ارزش‌های بومی - مذهبی در ایران در حوزه‌ی جغرافیایی و تمدنی ویژه‌ی خود شکل گرفته است، لذا با آنچه که در منظومه‌ی فکری غرب وجود دارد ناهمخوان است. امروز در عرصه‌ی جهانی‌سازی، فرهنگ لیبرال دموکراسی به‌عنوان نقطه‌ی اتکای تمدن غرب سایه‌ی خود را بر سایر فرهنگ‌های جهانی گسترانیده است. در عرصه‌ی اقتصاد هم امروز کشورهای قدرتمند عرصه‌ی اقتصاد جهان را در اختیار خود قرار داده و با انحصار در سازمان‌هایی مثل تجارت جهانی، صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی برای دنیا تصمیم‌گیری می‌کنند و در واقع سعی بر هر چه بیشتر جهانی شدن اقتصاد دارند. سیاست هم به نوبه‌ی خود در حال جهانی شدن است.

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

جمهوری اسلامی ایران به عنوان کشوری که مدعی است الگوی واقعی و اساسی را از یک نمونه‌ی پیشرفت و توسعه‌ی اسلامی ارائه دهد، قاعدتاً چالش عمده‌ای در این حوزه خواهد داشت (رستمی، ۱۳۹۳).

۳-۲-۷- تحریم‌ها و فشارهای بین‌المللی:

یکی از تنگناها و چالش‌های فراروی پیشرفت و توسعه‌ی نظام جمهوری اسلامی موضوع تحریم‌های ناعادلانه‌ی بین‌المللی است. اگرچه، وجود تحریم‌ها تاکنون نتوانسته اهداف خود را محقق سازد. اما به هر حال کسی نمی‌تواند منکر اثرات منفی این تحریم‌ها بر اقتصاد کشور در بلندمدت و آینده‌ی اقتصادی کشور به‌ویژه در صورت افزایش شدت آنها، باشد. گسترش هر چه بیشتر تعاملات بین‌المللی نظام به‌ویژه با کشورهای مسلمان و عدم تعهد و همچنین ایجاد فضای اعتمادساز بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای مطرح در شورای امنیت سازمان ملل از طریق عضویت فعال در نهادهای بین‌المللی از جمله مواردی است که به مقابله با این چالش جدی و همچنین تحقق الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت و توسعه در منطقه کمک خواهد کرد (طلبی، ۱۳۹۳: ۱۰۰۹).

۳-۲-۸- تبلیغات و جنگ روانی علیه اسلام و انقلاب اسلامی ایران

ایران هراسی یکی از راهبردهای تبلیغاتی و جنگ روانی در سیاست خارجی آمریکا و برخی از کشورهای اروپایی، علیه جمهوری اسلامی ایران است. آمریکا و برخی از کشورهای غربی همواره با رویکرد تخصصی مسائل مرتبط با ایران را منعکس می‌نمایند به گونه‌ای که جمهوری اسلامی ایران در نظر مخاطب، تهدیدی علیه صلح و امنیت منطقه و جهان معرفی می‌گردد (همان منبع).

۳-۲-۹- تهیه الگو در یک پارادایم برزخی

در حال حاضر کشور ما بین سنت و مدرنیته، آموزه‌های اسلامی و عملکردهای غربی قرار دارد. دشوارترین کار برای ایده پردازان ارائه راه برون رفت از این مشکل است. برای مثال، اقتصاددانان هنوز راهی برای خروج معاملات اسلامی از ساختارهای شکننده ربوی که بر اقتصاد دنیا حاکم است پیدا نکرده اند (متقی، ۱۳۹۳: ۱۱۱۵).

۳-۲-۱۰- ناکارآمدی ساختار مدیریتی کشور

ساختار مدیریتی کشور برای ایجاد این تحول بزرگ و رسیدن به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت ناکارآمد هستند. مسئله پیشرفت در چارچوب اسلامی و ایرانی میان دو مشکل طاقت فرسا گرفتار هستند: ممانده و شتابزدگی. کسانی که با ماهیت این تحول و ضرورت تحقق ادبیات علمی آن آشنا نیستند، اغلب کسانی هستند که از طول و عرض علوم انسانی و تاثیرهای متقابل میان آن و پیشرفت جوامع کم اطلاع هستند. سپردن مدیریت ها در گلوگاه

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

های مربوط به پیشرفت به دانشمندان و فارغ التحصیلانی که اساساً از این حوزه علمی برخوردار نیستند آن‌ها را دچار شتابزدگی می‌کنند شتابزدگی که خود ناشی از آسان‌نمایی کار برای فرد غیر آشناست. در مقابل عده‌ای کار را آن قدر بزرگ می‌بینند که بیش از حد لازم تحقق آن را به تعویق می‌اندازند. زمانی که کار در مسیر اصلی خود قرار نداشته باشد و سکان هدایت آن در اختیار دانشمندان و تخصص‌های مربوطه نباشد، این مداخله یا شتابزدگی طبیعی به نظر می‌رسد (علاسوند، ۱۳۹۰: ۲۰۲).

۳-۳- فرصت‌ها

۳-۳-۱- افزایش رابطه‌ی صنعت و دانشگاه

دانشگاه جایگاه اصلی تولید علم، دانش و تکنولوژی است، و هرگونه گسترش رابطه‌ی دانشگاه و صنعت باعث تسریع و تسهیل رشد و پیشرفت اقتصادی و صنعتی کشور می‌گردد. با توجه به اهمیت این رابطه، در چند سال گذشته شاهد افزایش تعامل بخش صنعت و دانشگاه هستیم، که این امر منجر به توسعه‌ی فناوری در صنایع و بخش‌های تولیدی کشور شده است؛ و زمینه‌ی لازم برای خیزش اقتصادی کشور را فراهم آورده است. البته این رابطه نیازمند توجه بیشتری است، و با استقرار الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت اهمیت بیشتری نیز خواهد یافت (هزاره‌ای، ۱۳۸۴: ۵۶).

۳-۳-۲- توان صادراتی کشور و بازارهای منطقه‌ای

یکی دیگر از عوامل فرصت‌ساز در اقتصاد کشور افزایش توان صادراتی کشور در بخش تولید و خدمات مهندسی است که بسترهای لازم برای پیشرفت در حوزه‌ی اقتصاد کشور را فراهم می‌نماید. عامل بسیار مهم دیگری که در افزایش توان صادراتی کشور نقش دارد، وجود بازارهای اقتصادی گسترده در منطقه (شامل کشورهای عربی، کشورهای آسیای میانه، قفقاز، افغانستان و ...) است (همان منبع، ۸۵).

۳-۳-۳- نیروی انسانی متخصص و باتجربه

با توجه به رشد علمی کشور، و همچنین پیگیری سیاست خودکفایی و استقلال اقتصادی کشور، شاهد رشد توان علمی و فنی متخصصان و فعالان اقتصادی کشور هستیم که باعث ارتقاء کمی و کیفی محصولات تولیدی کشور گردیده و روند روبه‌رشد توسعه‌ی اقتصادی کشور را تقویت نموده است (همان منبع ۶۸).

۳-۳-۴- انسجام و وحدت ملی

چهارمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

یکی دیگر از مولفه‌های فرصت‌آفرین در حوزه‌ی اجتماعی برخورداری از انسجام و وحدت در درون جامعه است. در ایران به دلیل وجود مولفه‌های مشترک تاریخی، فرهنگی، زبانی و دینی شاهد میزان بالایی از انسجام و وحدت ملی هستیم. این انسجام ملی یکی از مؤلفه‌های اصلی فرصت‌ساز در توسعه‌ی کشور به شمار می‌رود. تجربه‌ی انقلاب اسلامی، جنگ تحمیلی و دوران سازندگی نشان دهنده‌ی نقش ویژه‌ی وحدت و همبستگی ملی در توسعه و موفقیت کشور می‌باشد (حاج احمدی، ۱۳۸۶: ۳۳).

۳-۳-۵- مشروعیت مردمی نظام

اتکای جمهوری اسلامی ایران بر حمایت‌های مردمی یکی از ویژگی‌های اصلی نظام اسلامی کشور ما است. این مشروعیت مردمی از جمله فرصت‌های بنیادین پیش‌روی کشور در ادامه حرکت خویش است. چرا که اعتماد مردمی مهم‌ترین سرمایه‌ی یک نظام سیاسی در اجرای طرح‌های توسعه است، و بهره‌مندی از آن بسیاری از مشکلات پیش‌روی پیشرفت کشور را برطرف خواهد کرد (رستمی، ۱۳۹۳).

۳-۳-۶- توان‌گفتمان‌سازی انقلاب اسلامی

یکی از ضرورت‌ها و بایسته‌های اساسی برای موفقیت در ارائه الگوهای بومی توسعه، برخورداری از قدرت ایده‌پردازی و گفتمان‌سازی حول این ایده‌ها در سطح داخلی و بین‌المللی است. از این نظر انقلاب اسلامی و نظام ج.ا.ایران یکی از موفق‌ترین تجربه‌ها در ایده‌پردازی و گفتمان‌سازی در سطح داخلی و بین‌المللی را داراست. طرح ایده‌هایی مانند حکومت اسلامی، ولایت‌فقیه، بیداری اسلامی، استکبارستیزی و ... از جمله گفتمان‌هایی هستند که توسط ج.ا.ایران مطرح شده‌اند. با توجه به تجربه‌هایی که نظام اسلامی در ایده‌پردازی و گفتمان‌سازی کسب کرده است، و با توجه به ویژگی‌های خاص الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، به نظر می‌رسد که این الگو نیز از امکان بسیار بالایی برای تبدیل شدن به گفتمانی غالب در سطح داخلی و بین‌المللی برخوردار است (همان منبع).

۳-۳-۷- افول تدریجی هژمونی آمریکا

با فروپاشی اتحاد شوروی، موقعیتی برای آمریکا ایجاد شد که در عرصه‌ی بین‌المللی دست بالاتر را پیدا کرده و در بحران‌های بین‌المللی مختلفی نظیر عراق، یوگسلاوی، سومالی، هائیتی و افغانستان مداخله نماید. اما به نظر می‌رسد تحولات پس از ۱۱ سپتامبر هژمونی آمریکا را با چالش جدی مواجه ساخته و این کشور در حل بسیاری از معادلات و چالش‌های بین‌المللی به تنهایی قادر به اعمال سیاست‌های متناسب و موجه نخواهد بود.

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

رویکردهای آینده پژوهانه در قالب روندهای ۲۰۲۵ و ۲۰۳۰ بر افول تدریجی هژمونی آمریکا تأکید دارند (هادوی تهرانی، ۱۳۹۰: ۱۲).

۳-۳-۸- افزایش تقاضای جهانی انرژی

نیاز اقتصاد جهانی به انرژی باعث شده تا دولت‌های قدرتمند و صنعتی جهت حفظ رشد اقتصادی خود به تأمین انرژی مطمئن روی آورند. رویکردهای آینده پژوهانه از نیاز دو برابری به انرژی تا سال ۲۰۳۰ خبر می‌دهند. اتحادیه‌ی اروپا، چین، هند نیاز شدیدی به بازار انرژی ایران در آینده پیدا خواهند کرد، با توجه به تأثیر قابل توجه بازار عظیم انرژی در سایر حوزه‌های پیشرفت و توسعه‌ی کشور می‌توان به ایجاد فرصت‌های متعدد این حوزه در آینده امیدوار بود. به‌عنوان مثال طرح تأسیس اوپک گازی در چند سال اخیر که مقام معظم رهبری هم بر آن تأکید نمودند، می‌تواند یکی از زمینه‌های بالندگی بیشتر توسعه و پیشرفت کشور به‌عنوان یک الگوی-اسلامی ایرانی در منطقه باشد (همان منبع، ۱۰).

جدول ۱. ضرورت، موانع و فرصت‌های فراروی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

موانع	ضرورت‌ها
*عدم کارآیی منشورهای بوروکراتیک کشور	*خانواده گرایی
*خروج نخبگان	*آخرت گرایی و معنویت گرایی
*علوم انسانی غربی	*توجه به عنصر مهم فرهنگ
*اقتصاد وابسته به نفت	*مصلحت اجتماعی و الگوی توسعه غربی
*تورم و بحران اشتغال	فرصت‌ها
*وجود موانع سرمایه گذاری در کشور	*افزایش رابطه صنعت و دانشگاه
*جهانی سازی	*توان صادراتی کشور و بازار های منطقه ای
*تحریم ها و فشارهای بین الملل	*نیروی انسانی متخصص و با تجربه
*تبلیغات و جنگ روانی علیه اسلام و انقلاب اسلامی	*انسجام و وحدت ملی
*تهیه الگو در یک پارادایم برزخی	*مشروعیت مردمی نظام
	*توان گفتمان سازی انقلاب

چهارمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

*افول تدریجی هژمونی آمریکا *افزایش تقاضای جهانی انرژی	*ناکارآمدی ساختار مدیریتی کشور
--	--------------------------------

۴- نتیجه گیری

بر اساس آنچه گفته شد و هر آنچه در فرمایشات مقام معظم رهبری مورد تأکید قرار گرفته بود، ابعاد تحول و پیشرفت در نگاه ویژه‌ی نظام اسلامی همچون افزایش ثروت ملی، عدالت‌طلبی، اقتدار علمی، عزت‌ملی، مبارزه با فساد، بی‌کاری و تبعیض، انضباط اجتماعی، استقلال فرهنگی یک مدل ایده‌آل کارآمد توسعه و پیشرفت در جامعه‌ی اسلامی محسوب می‌گردد. تبدیل شدن جمهوری اسلامی ایران به یک الگوی توانمند از یک کشور اسلامی پیشرفته در میان سایر کشورهای منطقه و مسلمان، لازمه‌اش مقابله با چالش‌های عمده‌ی منطقه‌ای و جهانی است. از سویی تحقق این الگوی اسلامی-ایرانی موفق خود نیازمند بهره‌گیری هر چه بیشتر و تقویت فرصت‌های پیش‌رو در دو بعد منطقه‌ای و بین‌المللی است. با توجه به محدودیت‌های ساختار مادی و هنجاری نظام بین‌الملل و چالش‌های سطح منطقه و همچنین وجود فرصت‌هایی که نیازمند بهره‌وری بیشتر است، جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان کشوری که قصد ارائه‌ی یک الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت در سطح منطقه و جهان را دارد لازم است به این موارد توجه نماید:

- ۱- حضور فعال در مجامع و نهادهای بین‌المللی و اعتمادسازی جهانی برای شناساندن روحیه‌ی صلح‌طلبی و انسان‌دوستی نظام اسلامی به دنیا؛
- ۲- گسترش همکاری‌های منطقه‌ای به‌ویژه توسعه‌ی بازارهای اقتصادی منطقه که حتی‌الامکان می‌تواند تبلیغات غیرواقعی و منفی غرب از جمهوری اسلامی را خنثی نماید؛
- ۳- استفاده از مجاری غیررسمی دیپلماسی فرهنگی با توجه به سابقه‌ی دیرینه فرهنگ و تمدن اسلامی-ایرانی، می‌تواند تأثیرات قابل توجهی در رسیدن نظام جمهوری اسلامی ایران به جایگاه حقیقی خود در منطقه، دنیای اسلام و سطح بین‌الملل داشته باشد.

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

۴- همانطور که مقام معظم رهبری نیز تاکید فرموده اند، ایرانی یا اسلامی بودن مطلقا به این معنی نیست که ما از دستاوردهای دیگران استفاده نخواهیم کرد، چرا که برای بدست آوردن علم، هیچ محدودیتی برای خود قایل نیستیم و هر جایی که علم وجود دارد، معرفت درست وجود دارد، تجربه صحیح وجود دارد، به سراغ آن ها خواهیم رفت بر این اساس به نظر می رسد انجام مطالعات برای شناسایی نقاط قوت و ضعف شاخص ها و مطالعات غیر بومی کمک زیادی خواهد کرد.

منابع

- ۱- توکلی طرقي، محمد، ۱۳۸۱، تجدد اختراعی، تمدن عاریتی و انقلاب روحانی، ایران نامه، ۷۸ و ۷۹، ۲۳۶-۱۹۵.
- ۲- جعفری صمیمی، احمد، ۱۳۹۳، اصلاح اقتصاد بخش عمومی: محور اساسی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ مجموعه مقالات سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، اردیبهشت ماه ۱۳۹۳.
- ۳- حاج احمدی، رضا، ۱۳۸۶، درآمدی بر مهندسی تکامل فرهنگی جامعه، مجموعه مقالات اولین همایش ملی مهندسی فرهنگی، ج اول، تهران، شورای عالی انقلاب فرهنگی. چاپ اول.
- ۴- حسینی، محمد حسین، ۱۳۷۷، نوسازی جامعه از دیدگاه امام خمینی- رحمت الله علیه- موسسه چاپ و نشر عروج.
- ۵- حصیرچی، امیر و عباس نیاوند، ۱۳۹۰؛ تحلیل الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی از منظر مقم معظم رهبری (رویکرد برنامه ریزی راهبردی در دهه چهارم انقلاب)، فصلنامه مطالعات بسیج، سال چهاردهم، شماره ۵۰.
- ۶- خامنه ای، سید علی، ۱۳۸۸، ضرورت تبیین الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت کشور، گردآوری افشین عادل، تهران، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری.
- ۷- خوش چهره، محمد و نیک بخش حبیبی، ۱۳۹۰، اصول پایه ای و عناصر کلیدی الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت از منظر استاد فرادستی ج.ا. ایران، راهبرد سال بیست و یکم، ش ۶۲.
- ۸- رستمی، فرزاد، ۱۳۹۳، برگرفته از سایت: [www. rajanews. Com](http://www.rajanews.Com)
- ۹- طلبی طرقي، رضا؛ ۱۳۹۳، الگوی اقتصاد مقاومتی مبتنی بر اصول اسلام و قرآن، مجموعه مقالات سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، اردیبهشت ماه ۱۳۹۳.

پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده؛

سی ام و سی و یکم اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

- ۱۰- قاسمی، بهروز (۱۳۶۲) بررسی جامع صنعت در ایران، دفتر بررسی های نارسایی صنعتی و تولیدی.
- ۱۱- علاسوند، فریبا، ۱۳۹۰، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ ضرورت ها و موانع، کتاب نخستین نشست اندیشه های راهبردی، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، اردیبهشت ماه ۱۳۹۰.
- ۱۲- عشایری، حسن؛ غنی نژاد، موسی و منصوری، رضا، ۱۳۸۸، ایران آینده از نگاه سه اندیشمند ایران امروز، تهران، دیباچه، چاپ دوم.
- ۱۳- متقی، افشین و سمیرا، ۱۳۹۳، تحلیل الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت (مطالعه موردی: الگوی تامین مالی اسلامی، مجموعه مقالات سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، اردیبهشت ماه ۱۳۹۳.
- ۱۴- محمدی، مهدی، ۱۳۹۳، چالش های علوم اجتماعی در تبیین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، مجموعه مقالات سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، اردیبهشت ماه ۱۳۹۳.
- ۱۵- مشکات، محمد، ۱۳۹۰؛ ضرورت تامل در مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت. مجموعه مقالات نخستین اندیشه های راهبردی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، تهران، پیام عدالت.
- ۱۶- نکونام، علی، ۱۳۹۰، الزامات الگوی اسلامی رشد و پیشرفت؛ خردنامه عدالت در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، تهران، همشهری.
- ۱۷- هزاره ای، سید مرتضی، ۱۳۸۴، پارادایم های مسلط توسعه و توسعه نیافتگی ایران، رساله دکتری دانشگاه امام صادق (ع).
- ۱۸- هادوی تهرانی، مهدی، ۱۳۹۰، کارآمدی و عدالت در نظام اسلامی، خردنامه عدالت در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، تهران، همشهری.